

NJIVA

KULTURNI VESTNIK

VSEBINA

FRANCE BEVK: TIHI OGNJI (Zgodovinska slika)
Stran 113.

MARIJA KMETOVA: GOLOBOVI (Nadaljevanje)
Stran 115.

STANKO KOSOVEL: PO TURI — Stran 116.

STANKO KOSOVEL: IZ PLAVŽEV (Pesem) —
Stran 120.

JOSIP RIBIČIČ: RAZPOLOŽENJE — Stran 120

JANKO SAMEC: V PARKU (Pesem) — Stran 121.

—TM—: NEKAJ MISLI O KNJIŽNICAH IN
KNJIŽNICARJIH — Stran 121.

JANKO SAMEC: SREČANJE (List v album) —
Stran 123.

KATICA SUBOTIČEVA: TOLSTOJ O RUSIJI IN
EVROPI — Stran 124.

MILAN SKRBINŠEK: MODERNA REŽIJA IN
TRŽAŠKI ODER (Nadaljevanje) — Stran 104.

PREGLED: KNJIŽEVNI — KULTURNI — ŠOLSKI
— ZNANSTVENI — UMETNIŠKI — GLAS-
BENI — Stran 126, 127, 128.

Štev. 8

Letnik I.

V TRSTU, DNE 26. JUNIJA 1919

IZHAJA VSAK ČETRTEK. NAROČNINA: ČETRTLETNA 7 L^{it}, POLLETNA IN CELOLETNA
SORAZMERNO. POSAMEZNA ŠTEVILKA 60 ST. UREDNIŠTVO IN UPRAVNIŠTVO TRST,
ULICA MADONNINA 15, II. TELEFON 15-70. IZDAJA ZA „VIŠJI KULTURNI SVET“ IN
ODGOVARJA ZA UREDNIŠTVO IVAN, REGENT. TISKA TISKARNA EDINOST V TRSTU

Konzumne zadruge za Trst, Istro in Furlanijo

registrovana zadruga z omejenim poroštvom

123 ustanovnih članov

16720 vpisanih članov

Otvoritev prvega skladišča 3. decembra 1903

Dosedaj razdeljenih podpor vdovam, sirotam in bolnim članom	K	182.797.72
Zadružno imetje	"	257.733.84
Zadružni skladi	"	732.221.66
Vloge v hranilnem oddelku	"	4.277.653.89
Skupni inkasso od razdeljenega blaga	"	58.672.831.40
Dividende razdeljene v dobah od 1903-1916	"	217.171.94

Doba	Svota	Doba	Svota
1903—1904	64609 38	1911—1912	1258363 68
1904—1905	143390 95	1912—1913	2436233 26
1905—1906	148450 19	1913—1914	4263591 69
1906—1907	201206 58	1914—1915	4911718 92
1907—1908	366482 97	1915—1916	6262462 25
1908—1909	615508 12	1916—1917	8967505 48
1909—1910	873392 40	1917—1918	12394163 11
1910—1911	1050829 18	1918—1919	14714923 27
		od 1. julija do 28. februarja	
Skupaj		58672831	40

Osrednji urad: Via San Francesco d'Assisi 21 in 23.

Osrednja skladišča: Via S. Francesco d'Assisi 21, 22, 23, 27, 40 in Via C. Battisti 23.

MEHANIČNA PEKARNA: Povprečna dnevna produkcija 120 stotov.

SKLADIŠČA ZA RAZPRODAJO:

TRST:

Skladišče 1	Via dell'Istria 10
" 2	del Belvedere 34
" 3	Settefontane 6
" 4	dell'Acquedotto 67
" 6	Donadoni 2 A
" 8	Girolamo Muzio 6
" 10	S. Marco 13
" 12	del Pozzo Bianco 5
" 13	del Lloyd 10

Skladišče 16	Kjadin (S. Luigi) 800
" 17	Škedenj, na trgu
" 18	Vrdela, delavska stanovanja
" 26	Via P. P. Vergerio 871
" 31	Rojan, fra i Rivi
" 34	Pončana, delavska stanovanja 196
" 35	Sv. M. M. zgornja

ISTRA:

Skladišče 5	Milje
" 9	Pulj
" 11	Izola
" 15	Koper
" 19	Pulj
" 25	Chiampane
" 27	Rovinj
" 28	Bertoki
" 29	Vizinada
" 32	Volovsko-Opatija
" 36	Buje

MESNICE Via dell'Istria 10 (I), Via Settefontane (III), Milje (V), Via S. Marco 22 (30).

Kruh se razprodaja v vsakem skladišču.

SKLADIŠČE OBLEK št. 20: Via Raffineria št. 3, I. in II nadstr.

Skladišča v popravi:

Furlanija:	
Gorica (7)	Farra d'Isonzo (23)
Tržič (14)	Moša (21)
Panzano (klet.) (24)	Kormin (22)
Gradiška (33)	

Nova skladišča (skorajšnja otvoritev):

TRST:		ISTRA:	
Via Giulia		Piran	
Via Malcanton		Škofije	
Piazza dell'Ospedale		FURLANIJA:	
Via Barriera		Žagrad	

Prisrpa nqvih skladišč.

TRST: Novo mesto, Barriera nuova in Škorklja, Sv. Jakob, Čarbola, Sv. Vid, Greta, Barkovlje, S. Sabba.

ISTRA: Vodnjan, Villa di Rovigno, Valle di Rovigno, Momian, Sicciole, Strugnan, Sv. Lucija, Umago, Sv. Rok, Krevatini, Ika, Ičići, Lovrana.

FURLANIJA: Oglej, Aiolo, Červinjan, Fiumicello, Fogliano, Romans, Ronki, Medea, Visco.

KRAS: Nabrežina, Sežana.

V PROJEKTU: Zadružna mlekarna.

TRST, aprila 1919.

VODSTVO

FRANCE BEVK:

TIHI OGNJI

Zgodovinska slika. *)

KO je šel spomladi l. 1714. kmet Dolinar v Gorico, je vzel svojega sinčka Marka s seboj. Mati je dejala: »Vipavskih češenj mu kupi, ako so zrele.« Oče je zamrmral: »Da boš vedel, kako je treba umreti, če pride čas...«

Na poti proti Kanalu se mu je pridružil človek, ki ga ni poznal samo po imenu in o katerem je vedel, da mu ni dano hoditi po ti dolini.

Janez Gradnik! Bled in ves tak kot berač, z veliko, nezaceljeno brazgotino na visokem čelu, z žgočim pogledom v dno duše. Tako gledajo oni, ki so v smrt obsojeni in ki nesó pol zemlje s seboj v grob.

Dolinar se je mučil, da bi ga pogledal v temne globine pod visokim čelom, pol s pozilovanjem, pol z bolestjo.

»Kam greš, Gradnik?«

»Po plačilo grem za dobro delo,« je dejal tako tiho ko duh, da je Dolinar komaj v slutnji čul njegov odgovor. Dejal mu je:

»Mnogo si storil. Ali ne hodiš vse noči po naših hribih, od hiše do hiše, od človeka do človeka?« In še bolj tiho je pristavil: »Ali nisi še sinoči sedel za mojo mizo? Ali nisi v noči klečal ob moji postelji?«

»Vse sem storil,« je dahnil Gradnik, a niti sape ni bilo iz njegovih izsušenih ust. »Za ljudi, ki se še niso rodili. . . Ali misliš, da je bilo zastonj vse moje delo?«

Predno mu je mogel odgovoriti, je Dolinar spoznal, da je sam. Marko ga je vprašal, kako se imenuje cerkvica na hribu. . . Oče mu ni odgovarjal, zakaj na njegovi desnici je stopal drug človek, ki ga skoraj ni spoznal.

»Kdo si?«

»Munih,« je dejal in ni govoril nič več, ker ga ni nič več vpraševal. Ko pa se je Dolinar

zopet ozrl, je videl, da hodi ob njem Lovrenc Kragelj in se mu smehlja. . .

Prej ko je prišel do Plaví, mu je teknel pot po čelu, v hrbtu ga je zazeblo. Dolga procesija ga je spremila, vsakdo za en hip; celo razbelj in njegovi hlapci, sodniki in plemiči, cesar in vsi oblastniki, biriči in valpti, kuga in laškota. . .

Dolinar se je stresnil in začel pogovor s sinom:

»Ali si truden?«

»Ne —« se je opotekal Marko od omotice. »Kaj bo v Gorici, oče?«

»Krvava rihta bo. Pravica, kot je nismo videli. Morili bodo.«

Sinček je že slišal to, otroška usta so vseeno zazijala: »Morili? Zakaj?«

»Zakaj...« Oče je iskal besed in gledal v tla, a ni jih našel, gledal je na nebo, a ni jih našel. Molčal je.

»Ali so grešniki, oče?«

Dolinar je pogledal sina: »Niso.«

»Pa jih smejo umoriti?«

»Vknjigi je zapisano.«

»Ko je zapisal v knjigo?«

Oče je pa molčal, nato pa je dejal: »Bog ni zapisal, mi tudi ne!«

Marko bi bil vprašal dalje, pa je zagledal ptici, ki sta planili čez pot na vejo, z veje na vršiček in žgolele: Živ, živ—čiv. . . — — —

— Bila je pomlad, kot je ni bilo še nikoli. Nenavadna pa svojem žgočem solncu in obilici cvetja, rdečega in belega, še bolj nenavadna po žgočih dušah in po rdečih tulpah, ki so cvele v pesku. . .

Kadar so šli ljudje čez Travnik, so se pred kipom svetega Ignacija spomnili na čudovite rože in pogledali: Kaj niso že zabrisane te tulpe?

*) L. 1714 so se uprli tolminski, vipavski in deloma tudi kraški kmetje feudalni gospodi, ki je ljudstvo izmozgovala — pozen odmev kmečkih puntov, ki so izpodkopavali srednjeveško družbo. Upor je bil kmalu zadušen s pomočjo hrvaškega vojaštva. Enajst voditeljev, med njimi Gradnika, Muniha, Kraglja in Podgornika, so usmrtili, razčetrtili in njih ude razobesili v svarilo po vaseh ob Soči.

Milijon stopinj jih je odneslo, izprala jih je voda. Le v kroniki in v grozi ustnega izročila še živé. Skozi tisočletje gre stara pravda in ne more umreti, ker je večna in neizkravavela. Bolečina enega človeka umrje v grobu, bolečina rodu cvete vsako stoletje, ko aloa, bratje! —

Ko je zagledal Marko stolpe in goriški grad, je pozabil na vipavske češnje. Oder na Travniku je bil rdeč in je vpil po krvi. Strašen in gluh je stal, ko zakonik onih in vseh bodočih dni.

Ljudje so se nagnetli, kakor storžna zrna. Zrli so tragedijo, tihi, nemi, s pridušenimi kriki v prsih, s pestmi ob boku in grozečo gesto v licu.

Gospoda je rožljala: Hodila je ko napuh, okrašen s perjem. Izmed tisočev ni bilo niti enega, ki bi se bil upal dvigniti le en grozeč pogled; vsa sila in vsa srca so ležala v onih štirih, ki so bili ukovani.

Gradnik! Led je šel preko množice. Mežikale so mu oči, nevajene svetlobe. Zapeklo ga je, ko da ga je kača pičila v srce.

Oholi obrazi so ga bičali s pogledi in z besedo, njega, hudodelca in upornika... Kaj je storil, da kričé otroci? Kaj je storil, da kričijo in ječijo ženske? Zakaj so moški kakor solnati stebri? »Kaj sem storil?«

Ko da so ga slišali in razumeli, so dejali kmetje molče: »Nič!« Gradnik je bral odgovor, vedel je, kaj mu je storiti. Še zadnji hip jih je zrl; z ognjem v očeh so ga pozdravljali, z besedo ga niso smeli. Pogledi pa so šepetali, kakor tihi ognji...

Ničesar grešnega nisi storil! Domovino si ljubil! Naše uboge, male, na obronke spete in v soteske stisnjene vasice in naših otrok otroke si ljubil! Sovražil si privilegirano pravico ljudi, ki niso poznali ne tvojega jezika in ne tvoje pravde!

Tajno je bil plat zvona, tajno so goreli kresovi... Ljudje so švigali, ko iskre in palili požar. Za klobukom je bil zimzelen.

Kakršen krik se je razlegnil, zadrževan nad tisoč let! Kakšni pohodi so bili — kakšni kresovi so goreli do neba! Gostije so praznovali. Gradnik je bil kralj...

Zdaj rožljajo verige. Otroci zijajo z odprtimi usti in ne vedo, zakaj gre. Zimzelena ni, ne klicev, kresov in prešerne pijanosti, široke pijanosti in velike zmage.

Gradnik je gledal v oči, v skrivnostno senco pod klobuke: Tihi ognji so v tem ljudstvu... Čemu bi mu bilo žal smrti?

Stopil je na oder. Bled obraz se je ozrl preko tisočerihi glav, ki so se majale v solncu, ko ogromne kaplje v morju. Ali je to njegova vojska? Odprl je usta, ko da bi hotel spregovoriti.

Bila je njegova vojska, premagana z grozo, nasičena z brezupom in strahoto, nema kakor tolpa sužnjevi. Zato ni spregovoril. Samo nasmešnil se je. Tako nalahno, komaj vidno se je nasmešnil, kot bi hotel reči: Razumemo se! ali: vidimo se drugikrat! Komaj, da je dihnil na ustnice ta nasmeš in že je umrl.

Še pozneje, v tistem hipu, ko so mu zvezali oči je hotel nekaj reči. Ali more umreti, če jim ne pové še zadnji hip, kaj mu težkega in nerazumljivega leži na srcu? Morda je ravno v tej besedi njih rešitev. V njegovem boju in življenju je ni bilo... Rabelj je opravil svoje delo.

Mrtve ustne so se pregibale. Kakšna je njegova oporoka? Misli — morda se ti bo v trpljenju razodela... Ah! Sunilo je med ljudi. Odprli so oči, kri je zastala v žilah... Rdeča tekočina se je razlila čez deske v žaganje in pesek. Mrtve ustne so se pregibale. Misli, kaj je hotel reči. V trpljenju ti postane jasna njegova oporoka.

Ali se je kdo približal in pomočil kos svoje obleke v njegovo kri za drag spomin? Odnegli so le sliko groze in bedo obupa s seboj. Dežela je bila potrta, ko polje po viharju in po toči.

Tisto pomlad je bilo drevje čudovito: še nikoli tolikega cvetja. Tisti dan proti večeru so dozoreli na kolih ob vseh glavnih cestah iz mesta čudni šadovi, taki, da so se ljudje od groze križali.

Kmet je peljal sinčka domov in mislil, kako je žalostno življenje...

»Oče!« je vzkliknil sinček in pokazal s prstom.

Dolar se je ustavil. Led mu je polzel skozi žile, pest je stisnil: »Ah!«

»Oče, kaj je to?«

»Meso,« je dejal oče. »Meso,« je ponovil še enkrat. »Sin, ne pozabi tega!«

Sin je pozabil na vipavske češnje, tega ni pozabil. Materi ni znal povedati ničesar. S peči je gledal v kot in čuval grozo. Na vseh obrazih so goreli tihi ognji.

VISOK in ves sivolas. Huzar je bil svoje dni na Ogrskem. Celih dvanajst let je bil vojak. Rad je pravil o teh dneh. In če je govoril o tem, ni končal izlepa. Že vsi ljudje so vedeli te zgodbe. Pa pravil jih je spet in spet, da so ljudje vedeli že na pamet, katero zgodbo bo povedal. »Kaj vi veste, kaj se pravi biti pri vojakih,« je pričel navadno. »Zdaj je to prava pravcata šala in otročarija! Oblečete vojaško suknjo, ogrejete se malo v njej in — hajdi spet domov! — Ali preje! — Celih dvanajst let je bil človek pri vojakih. In kako so ravnali z nami! Z bičem so nas topli in nositi smo morali težko nerodno obleko. Pločevinaste plošče smo imeli na prsih. — Trpeli smo! Da — da. — Èh, bilo je —« in je spet pravil vse od kraja do konca. Kakor je bil star — ženske je imel pa le vedno z isto gorečnostjo rad. Nobena dekla ni ostala dolgo pri njem. Ena je odšla celo z otrokom od njega. Za tega je zelo skrbel in je vedno dejal, da ni njegov, ampak od nekega hlapca, ki je služil pri njem isti čas. Dostikrat sta se kregala in celo stepla z njim radi tega. Ljudje so vedeli, čegav je otrok, zato so se jima smejali in se norčevali iz obeh. S težkim srcem je Polonca odprla vrata pri Petelincu. Takoj ji je prišel Petelinc nasproti. Zasmeljal se je dobrovoljno, ji segel v roke in dejal:

»Kaj pa tebe privede k meni? Pozdravljena!«

Dober dan Petelinčev oče, dober dan!« je rekla Polonca.

»No, kaj bo dobrega? Pa sedi, sedi!« je dejal Petelinc in jo povabil na klop ob mizi. — Pravkar je bil cepil drva, pa je spet povzel svoje delo.

»Hm — hm — Brglezovega Toneta smo pokopali — kdaj je bilo to?« je govoril Petelinc, vlekkel iz vivčka in delal.

»Že štiri mesece je od tega, oče. Že štiri mesece,« je rekla glasno Polonca, zakaj Petelinc je bil precej gluh.

»Kaj, kaj praviš? Že tako dolgo? Kako beži čas, kako beži.« Zmajal je z glavo in prenehal delo. Vzel je v roke vivček, pljunil po trskah, jih porinil z nogo v stran in se odkašljajal.

»Ali vam je kaj dolgčas, oče?« ga je vprašala Polonca, ker ni vedela drugega in ni mogla gledati denarja nikakor z besedo na dan.

»Kaj? Dolgčas? — Meni? — Puf —« je za-

mahnil z roko. »Nikdar. — Kaj pa pri vas? Kaj delate? Se še ne boš omožila?«

»Jaz? — Oh, oče, kdo misli name! In pa nimam časa za take norčije.«

»No — no — kaj bi — norčije! — To niso norčije! — Le čakaj, kesala se boš še! Sicer pa, kar ni še, vse lahko pride —«

»Kako pa, kaj pa. Takole sva sama z Lojzetom, pa je najlepše —«

»To je res. Gotovo. V zakonu pa pridejo otroci in no, in vsakovrstne zadeve, ki jih ni človek vesel prav nič,« je rekel Petelinc in dodal: »Dobro mora vama iti na Griču. Seveda, seveda,« je odgovoril sam sebi, ko je Polonca molčala v zadregi. »Kaj pa, dobro vama je. Pa Cene? Ta pa pridno napreduje, sedem otrok ima, ne? Hm — že sedem. — Pa jih še bo, kako pa. Cene se mi ne vidi prav nič zdrav, kaj mu je?«

Polonca ga je pogledala začudena:

»Cene? Bolan? — Meni se zdi, da ni.«

»Je, je. Le poglej ga, kako ima udrta lica in kako pokašljuje vedno. Varujte ga!«

»Mislim, da ne bo tako hudo, oče! Skrbi ga tarejo. Dva sta že v Ljubljani v šolah.«

»Že dva? Kaj pa, to ga velja!«

»Seveda. Še jaz sem malo pomagala. No in zdaj —«

»Zdaj?« je vprašal Petelinc.

»Zdaj mi primanjkuje,« je vendar rekla Polonca.

»Primanjkuje? Kaj poveš! Hm — hm —«

»Zato sem prišla k vam —«

»Zakaj?«

»Vina je treba,« je rekla počasi Polonca.

»Vina. In?« jo je pogledal Petelinc in pljunil.

»No — denarja. Pa ga ni.«

»Ga ni?«

»Ne. Izposoditi bi si morala in prišla sem k vam, oče, zato,« je povedala Polonca.

Petelinc se je odkašljajal, stopil po sobi gor in dol, se ustavil in dejal:

»Koliko potrebuješ?«

»Dvesto goldinarjev za zdaj. To je moj prvi dolg in tudi zadnji, oče. Mi posodite?«

»Že dam — dam. Pa neumno delata Polonca, če kupčujeta takole! To ne bo dobro. Ko se pogrezneš enkrat v dolgove, potem je tako kakor bi hodila po gnojnem kupu. Čim bolj hodiš, bolj se udiraš, in čim bolj duhaš,

bolj smrdi. Da — da, jaz vem, kaj so dolгови! Ko sem prevzel to posestvo, je bilo zadolženo vse. In koliko dela je treba, da se izkoplje človek iz dolgov! Kar duška ti ne da, kar tlači te noč in dan. Pritiska in stiska. Zato, boj se, Polonca! Zdaj ti pa že dam, že.«

»Kako pridiguje, ta dedec! Ko je že tako meni sami dosti hudo,« je mislila Polonca.

Petelinc je odšel v štibelc, in precej časa ga ni bilo nazaj. Potem ji je odštél dvesto goldinarjev in dejal:

»Po šest od sto ti dam.«

»Že dobro,« je rekla Polonca. »O svetem Juriju pa vrnem.«

»Tako, Polonca,« je dejal počasi Petelinc.

»Pa dobro obrni denar! Pozdravljena!«

»Zbogom, oče! Pa se kaj oglasite pri nas!«

»Bom, bom. V nedeljo po maši.«

»Je že prav. Pozdravljeni!«

Polonca je hitro šla po stezi navzdol in se skrbno ogibala ljudi. Petelinc je gledal za njo in je zmajeval z glavo. »Škoda, če se bosta dolžila. Vse bo šlo v nič!« je mislil in zasmilila sta se mu Polonca in Lojze.

Nočilo se je že. Petelinc je pogledal po družini. Večerjali so in odšli spat. Gosta megla je zajela ves Žabjek. V št. Juriju je zazvonilo. Polonca se je pokrižala in molila. Odvalil se ji je kamen od srca in veselo je odštela Lojzetu denar, da je šel po vino drugi dan.

(Dalje prihodnjic.)

STANKO KOSOVEL:

PO TURI

Torzo iz prvega osnutka v dveh slikah. Tiskano kot rokopis.

Osebe torza:

Alfonz Rakar, ravnatelj eksportne banke.

Dora, njegova žena.

Dorica, njena hčerka.

Just Vrba, jurist.

Natak ar in gosti.

I.

Pozorišče: veranda. Na verandi miza s stoli in klopjo. Na mizi zvonec. Levo od mize ležalka. Na levi strani verande je izhod, na desni vhod k ribniku.

Levo od verande hotel z velikim portalom. Pred njim nekaj stopnic.

Skozi desni vhod, ki vodi k ribniku, se nekoliko razločuje gorato ozadje.

Jutro je.

Rakar in Vrba (prideta skozi vhod na desni. Oba sta v turistovski obleki s potrebno opravo).

Rakar (vstopi prvi in se globoko od-dahne).

Just: (takoj za njim) Hà, to ti je bila tura!

Rakar: (odloži nahrbtnik in sede.) Upehan sem. (Pozvoni.)

Just: (sname klobuk z glave in ogleduje planinke na njem.) Zame je bilo prijetno do vrtoglavosti. (Popravlja trak na klobuku.) Takóle vzpenjati se po stenah ni nekaj vsakdanjega. Divje je. (Se pokrije.) Takšna divja radost!

Natak ar: (pride z desne) Zajtrk?

Rakar: Kakor po navadi.

Natak ar: (Justu) Vam tudi, gospod?

Just: (prikima) Tudi.

Natak ar: (odide brzo v hotel).

Rakar: Tebi je plezanje po stenah slast? Vzpenjanje do vrtoglavosti slast, praviš?

Just: Nagnjenje čutim do turistik. Saj si lahko misliš: rojen pod planinami, sem domá samo v gorah. Silno nagnjenje čutim do divje prirode. Dušo bi dal za lepo turo.

Rakar: Kakor je bila ta?

Just: Doživel sem že prijetnejše.

Rakar: Naprimer?

Just: Za boga, kdo bi pomnil vse dneve. Preveč jih je bilo za kratek spomin.

Rakar: Dnevov torej ne pomniš? Ali si jih nisi nekoč zabeleževal?

Just: Prav imaš, zabeleževal sem jih. Pa to je že davno mimo mene. Zdaj si jih ne pišem več s svinčnikom v notes.

Rakar: Temveč —?

Just: Nikamor jih ne zapisujem.

Rakar: Niti v srce?

Just: Niti v srcé. Srcé občuti lepoto in ne gleda na uro.

Rakar: Dneve torej pozabljaš. Lepše pa bi vendar lahko obdržal v spominu!

Just: Lepše! Toliko jih imam za seboj kakor ti mesecev življenja.

Rakar: Toliko lepših, izrednih?

Just: Toliko.

Rakar: (skomizgne z rameni) Morebiti. Toda, recimo, one ture pred tremi leti še nisi pozabil?

Just: (navidezno premišljeva) Pred tremi leti? (V majhni zadregi). Mnogo jih je bilo! (Nervozno). Meni, ki živim skoraj izključno v gorskem zraku in iščem skrivnosti življenja okolu prepadov, je lepa tura nekaj navadnega. Kakor drugim ljudem kruh.

Rakar: Tako, tako! Plezanje po stenah ti je torej potreben vsakdanji kruh? Kruh, ki bi ga pogrešal, če bi ti pošel, kruh, ki ga pozabljaš, ko ga imaš?

Just: Tako nekako.

Rakar: Hm. — Toda pomisli nekoliko na ture pred tremi leti. Znabiti se domisliš (vražje in počasi) kakšne boljše?

Just: Res ne vem, čemu naj napenjam spomin. Ali ti je toliko do obnavljanja spominov?

Rakar: (navidez malomarno) Päh! Do spominov manj, pač pa več do stvari in dogodkov, ki se tičejo tebe in mene. (Z barvo prijateljske zaupljivosti) Pred tremi leti, Just!

Just: (pozorno) Da, kaj je bilo pred tremi leti?

Rakar: Ali si že pozabil? No, ti pa naglo pozabljaš spomina vredne dogodke! — Ali nisem bil jaz pred tremi leti bolan? Kot rekonvalescent (pokaže proti hotelu) v temle hotelu?

Just: To pomnim. Toda to še ni nič posebnega!

Rakar: Pa lahko pride! (Tišje, skoraj zaupno) Ti si že pozabil?

Just: (navidezno začuden) Pozabil? Kaj neki bi imel pozabiti, česa naj bi se spominjal? — (Blago). Ali nisi truden, Rakar? Turist nisi, prijatelj, in zdi se mi, da te je tura preutrudila. Zaspan si. Nekam zmeden. Počiti bi moral!

Rakar: (kot da je zasledil iskano nit) Počiti? Saj mi bo tudi koristil počitek. Toda pozneje.

Just: Truden si. Pokoja potreben.

Natakarak: (pride iz hotela in jima servira kavo. K Rakarju obrnjen) Milostiva so zaukazali, naj ji vaš povratek sporočim takoj.

Povpraševali so po vas. — Ali naj jo obvestimo?

Rakar: Ni treba. Sam pojdem gor.

Natakarak: (se pokloni in hoče oditi).

Just: (se dvigne od mize in stopi proti vhodu, ki vodi k ribniku).

Rakar: (proti natakarkarju) Ali pa —

Natakarak: (se naglo približa) Na uslugo, gospod.

Rakar: (se premisli) Nič. Le pojdite. Opravim sam.

Natakarak: (se pokloni in odide).

Just: (roke v hlačnih žepih, gleda v sinje jutro. Vrne se k mizi in sede) Človeka poživi življenje na gorah. (Kakor bi hotel smer govora izpremeniti) Rakar, ti bi moral ostati tukaj za vselej. Ozdravil bi.

Rakar: Ozdravil? (S pomislekom) Ostati bi moral? (Meri Justa z napetim pogledom.) Ali bi moral ostati sam ali z ženo? In z otrokom tudi? Z Dorico? Kaj?

Just: Vseeno je, s kom bi ostal.

Rakar: Pa praviš, da bi ozdravil?

Just: (odsekano) Bi.

Rakar: (meša kavo) Hm, ozdravil... (Prekanjeno) Just, nek zdravnik mi je rekel, da bi našel zdravje samo v Švici —

Just: To ti je mogel svetovati samo tisti zdravnik, ki ne vé, kaj so Alpe.

Rakar: (se Justovi besedi premišljeno umakne) Mogoče je tudi tako.

Just: Ne le mogoče, gotovo je tako. Tvoje prsi in Alpe — (Buši v smeh).

Rakar: Čuj, Just. Za prsi bi pač zadostoval tudi tukajšnji gozdni zrak. Toda tukaj — (položi desnico na čelo) tukaj je drugače. Duša in telo —

Just: Ah kaj bi o tem, Rakar! Postani že enkrat realen mož! Ne tehtaj malenkosti z razburjenjem, ki ti škoduje! Malenkosti —

Rakar: (ga prekine) — ki ob sedanjih dimenzijah izgublajo značaj malenkosti —

Just: (pogleda preplašeno).

Rakar: (mirno) Le nadaljuj!

Just: (pomirjen) — to bi moral ti Rakar pustiti v nemar! Za boga, saj si naše lipe list! In take blodnosti ne bi smel gojiti v sebi. Potlačiti bi jo moral.

Rakar: (težko) Potlačiti, da, potlačiti... (Srdito) Vsi govorite enako. Kakor da ste se domenili! — (Zopet s prejšnjim mirnim gla-

som) Če pa ni sredstev za to? Če ni sredstev, kako naj jo potlačim?

Just: Sredstev ti je na izbiro kolikor hočeš.

Rakar: (izpije kavo v enem dušku) Seveda, kolikor se jih želim! Da bi jih le smel uporabiti! Svobodno uporabiti! O! Toda roke (zamišljeno pred se) so mi zvezane, ukovane —

Just: (poučljivo) Pa se okovi raztržejo!

Rakar: (hoče ponoviti) Raz —

Just: (preseče besedo) Kratkoma lo raztržejo! — Rakar! (Priateljski toplo) Zdi se mi, da korenini tvoja bolezen v neutemeljeni domišljiji, da si bolan. Vidiš, prijatelj, če bi se otresel tega, bi morebiti že davno ozdravil.

Rakar: Tako govoriš ti!

Just: Jaz. In prijateljski, iz prepričanja ti govorim. (Mu položi roko na desno ramo) Prijatelj, uredi življenje po mojih nasvetih, in dobro ti bo!

Rakar: (tleskne z rokama) Po tvojih nasvetih! (Suvereno) Smešno, doktore, smešno!

Just: (hipno izpremenjen) Čemu naj bi bilo smešno?

Rakar: (resno) Ker imam toliko svetovalcev, toliko zdravnikov... toda pravega še vedno ni med njimi.

Just: Ni ga? Pa bi si ga poiskal! Tvoja dolžnost je, da si ga poiščeš! Sam se ti prav gotovo ne ponudi.

Rakar: Vem. In iščem ga. Ker vem, da se mi ne ponudi, ga iščem. (Izzivajoče) Tri leta, (pri besedi se Just nervozno strese) tri leta ga že iščem!

Just: (skriva zadrego) Pa ga še nisi našel? Slab iskalec si, Rakar! (S preračunjeno mirnostjo) Tri leta, to je čas, ki bi ti bil moral prinesiti rezultatov!

Rakar: O, saj mi jih je! Le pravi niso bili!

Just: Pravi niso bili? V tem je zlò. Pa bi šel in iskal drugod!

Rakar: Saj iščem. Iz kraja v kraj se selim. Toda med potoma in na mestu mi ni obstanka in miru. Vsako leto menjujem letovišče. Letos sem se izjemoma vrnil sem. Znabiti se mi posreči, da se tukaj umirim.

Just: Pomagal ti bom. Če ti le morem koristiti, storim to rad, od sreča rad.

Rakar: In zdi se, da bom tebe pri tem

potreboval. Ti morebiti še sam ne veš in ne slutiš, kako. (Ga ošine s pogledom).

Just: (ni opazil) Skušal ti bom ustreči.

Rakar: Dobro. — (Tišje) Toda povej mi resnico, Just: ali si že pozabil na dogodke pred tremi leti? Na vse, kar se je odigravalo in odigralo tu? Ti bi pač moral — saj si mi bil znane in hišni prijatelj — vedeti, kaj se je godilo! Take zadeve se ne pozabljajo čez noč.

Just: Saj jih mogoče nisem pozabil. Le kakšne so, mi moraš razložiti!

Rakar: Mogoče jih nisi pozabil? Mogoče? Just, zakaj se vedeš tako? Ali pozabljaš hoté ali nehoté?

Just: (ga pogleda vprašujoče) Čudno govoriš, Rakar!

Rakar: Čudno, dá. In še bolj čudno bom.

Just: (se nemirno zgane).

(Pavza)

Rakar: (ki si je med tem nabral in razporedil misli) Če si neveden, ali če se za takega samo izdajaš, mi res ni jasno. Bom torej jaz jasnejši!

Just: (v zadregi) Prosim!

Rakar: Just, ti si turist že dolgo let, kajne?

Just: (se namrdne) Sem!

Rakar: (je to opazil) Smešno se ti zdi, a bo kmalu bolj resno! — (Trdo, neusmiljeno) Plaziti po gorskih stenah ti je divja slast?

Just: (ponovi malomarno) Divja slast.

Rakar: (ga prime za roki) Just, pa če bi ti enkrat izpodrsnilo? In kamen bi se odtrgal in zdrčal pred tabo v prepad?

Just: (se nemirno zgane in poslušna napeto)

Rakar: In bi se odtrgala vrv in bi ne bilo več zaseke, ki bi te utegnila rešiti?

Just: (nervozno sledi.)

Rakar: Potem bi pač zdrčal v prepad, ne-li?

Just: Toda čemu vse to? To mi ni jasno.

Rakar: (počasi in tiho) Polagoma bo! Le polagoma! — Just, ali meniš, da bi te utegnilo kaj takega kdaj doleteti?

Just: (skomizgne z rameni.)

Rakar: Torej nisi gotov? In ti vendar hodiš? Ali se ničesar ne bojiš?

Just: (pogumno) Bojim? Kljubovanje nevarnostim dviga pogum!

Rakar: Ali bi ga dvignilo tudi v takem trenutku?

Just: Ne vem.

Rakar: Ali nisi poskušal še nikdar?

Just: Niti pomislil nisem. Kadar plezaš navzgor, pozabljaš nižine.

Rakar: Tvoj cilj je le vrh, kajneda?

Just: Le vrh!

Rakar: In ti strmiš vanj? In dol, navzdol ti pogled ne uide nikoli?

Just: (samozavestno) Nikoli.

Rakar: Vidiš, to je lepó. Ampak — kdor pleza navzgor, bi vendarle moral pomisliti, da stoji gora na tisti ravnini, ki po nji hodijo mali ljudje. Sicer se mu lahko pripeti, da ga nenadni razgled navzdol preseneti, in tedaj se mu v glavi zavrti —

Just: (se zasmеje) — in turist zdrči navzdol...

Rakar: Smel si, tega ne tajim. Celó presmel. Toda i smelost ni vedno varna pred sabo!

Just: (porogljivo) Kaj še...

Rakar: Zdaj pa —

Just: (zavzet) Zdaj —?

Rakar: Prej sva govorila o treh letih. To je, govorila še nisva, le omenil sem ti jih.

Just: (vstane in sede).

Rakar: Potrpi, Just! Samo toliko, da si uredim misli!

Just: Pa mi najbrže misliš povedati kaj posebno presenetljivega! Glej, tako nestrpno čakam —

Rakar: Čuj, Just, takrat sem bil bolan.

Just: Bil si.

Rakar: In moja žena — (pri tej besedi se Just strese) je bila tudi tukaj!

Just: (kakor nevedno) Tvoja žena tudi?

Rakar: (je hoté prezrl vprašanje) No, jaz sem bil dovolj opasno bolan. Tako, da nisem smel iz hotela.

Just: Tudi to pomnim.

Rakar: Otroka (Just dvigne pri tej besedi roko s kolena in si popravi klobuk) tedaj še nisva imela —

Just: (zmeden od besed, ki padajo nanj) Vem. (Si popravlja obleko.)

Rakar: Torej otroka tedaj še nisva imela. In ko sva se vrnila v mesto, mi je žena prihodnjo pomlad povila hčerko.

Just: (tresoč se) Dorico.

Rakar: Dorico. O, kako sem bil otroka vesel! Saj razumeš (tišje) sedaj vso zadevo?

Just: (v zadregi) Da. Žena ti je rodila otroka, in ti si se ga razveselil. Ker si se bal, da ostaneš brez potomcev —

Rakar: Od takrat... me često obhajajo dvomi —

Just: (ne more več po naravni poti) Saj sem ti dejal! Pusti vznemirjenja! Domišljija te uničuje!

Rakar: (kot da ne sliši) Just, jaz sem bil tedaj bolan. Dogodki, ki so se odigrali tiste čase med ženo in med menoj, me v dvomih potrjujejo —

Just: (zamahne z roko) Kaj bi dvomi! Otresti se jih moraš, če hočeš postati srečen!

Rakar: (kot zgoraj) Čimbolj se je bližal čas poroda, tembolj je Dora iskala mojo bližino. — Kako misliš ti Just o tem?

Just: (nevedno) Kako naj mislim? Kaj naj mislim?

Rakar: Kako in kaj? Ali ni zanimivo?

Just: Prav nič ne zame.

Rakar: O da! To je zanimivo za naju oba. Nič manj zanimivo kot čudno... Da... Čudno pa je še nekaj drugega.

Just: Še nekaj (povdari) drugega? Kaj pa je bilo čudnega doslej?

Rakar: Potrpi, Just! Kmalu zveš vse!

Just: Saj me sploh nič ne zanima!

Rakar: (naravnost) Just, ali nista šla za časa moje boleznii z Doro na gore?

Just: (pomisli nekoliko in malomarno odgovori) Šla sva s tvojo gospo.

Rakar: Več dni sta bila z doma, je-li?

Just: Tega ne pomnim. Toda najbrže toliko, kolikor je bilo potreba, da sva turo končala.

Rakar: Žena se je tedaj navdušila za planine. Vedno in vedno je silila v te kraje. Da so ji dragi, pravi. Dve leti sem jo odvrčal od njene namere. In ko sem se tretjič uprl, je hotela sem sama z otrokom. Just, to se mi zdi sumljivo.

Just: (prisiljeno začuden) Sumljivo? Čemu pač? Čemu?

Rakar: Mnogo odgovorov je na to vprašanje. Čemu? Tega si tudi jaz nisem znal raztolmačiti takoj izprva. Toda potem —

Just: Potem?

Rakar: — potem... Potem sem si, recimo, raztolmačil...

Just: (vstane).

Rakar: (cinično) Ali bi zopet rad na planine?

Just: Kaj imaš s planinami? Če te odbijajo, pusti jih na miru. In mene tudi. Kaj mi hočeš?

Rakar: Kaj da hočem?

Just: Kaj hočeš s svojim obnašanjem. Razdražen si... Ali sem jaz česa kriv?

Rakar: (vstane in ga prime z obema rokama za telovnik) Ti, Just... (Mu gleda v oči kot bi ga hotel prodreti).

Just: (mirneje) Rakar, čudno igro igraš. Jaz te ne umem. Niti tebe, niti igre...

Rakar: Ne umeš?

(Od leve strani se vsuje iz hotela gruča gostov. Pogovarjaje se, gredò proti mizi.)

Just: (se ozrè proti prihajajočim. Med njimi je Dora. Ko jo ugleda, ga Rakar spusti, in Just ji skoči nasproti, pozdravlja je jo.)

Rakar: (gleda nekoliko trenutkov za njim. Nato se skloni in pobere prtljago s stola s seboj govoreč) Ne razume... Pa bo razumel... Še nocoj... (S prvimi gosti, ki so tačas prišli do njega, se ustavi in jim stiska roke. Pogled mu uhaja za Justom).

(Dalje prihodnjič.)

STANKO KOSOVEL:

IZ PLAVŽEV

Peč poleg peči.

In krog njih se vrstí
nešteto polnagih in potnih teles
ob divji vročini razpaljenih žrel
z gorjém peklâ, brez sladkosti nebes,
s pogledi izpod nevzradoščenih čel,
nebroj se vrstí,
nebroj se borí
proti gladežu nenasitnih strastí,
nebroj se upira,
umira in hira,
nebroj plamení
padajoč na kolena:
v njih prošnja ognjena
za milost kipí...

Žareča peč pa trdovratno molčí
in rudo deli
in rudo topi
in prošnjam nikoli ne odgovori...
Zamrežena okna počasi črné
in skrivajo luč vabečega dne
da skrijejo srečo, ki mimo spe
v šumečem večeru baržunastih kril
in vabi moči neutrujene
s privlačnostjo nepoznanih sil
v nadzemske svetove, kjer vlada pokój,
v svetove, ki tuj jim je trdi boj
za kruh, kjer zamrejo sive skrbi
in duše jekleni oklep ne tesní...

In mimo teh oken sreča gre,
in za temi okni peči žaré,
in za temi okni oči hrepené,
in za temi okni je kladivar,
ki kuje in kuje in kuje: nikdar!

JOSIP RIBIČIČ:

RAZPOLOŽENJE

SOLNCE je utonilo za morjem. Južno nebo gori v živem plamenu in noče ugasniti. Strehe hiš so rdeče in od oken bôde odsev v oči.

Telo je trudno od brezdelja, in duša si želi iz lene omame.

Nekje na morju se vzbudi hlad in se približa obrežju, previdno in strahoma, kakor s tisočerimi tipajočimi prsti, — pa utone še on v sopari celine.

A se vzbudi znova, silneje —

Vrata se odpro in iz hiš stopijo žene z otroci, sedejo pred hiše in njih mrmranje in njih vrišč se preriva skozi večer.

Morje se zgane. Ob obrežju se prikažejo bele pene.

Morje in obrežje vztrepčeta v oddihu. — Telo se zlekne na pesku, duša se izvije iz omame in splava višje in višje.

Stotero želj gre uresničenju nasproti; stotero tihih upov že sega po cilju; vse bolno pada. Zdravje in sila sta v višavah. Želja in up in hrepenenje so brezimna — vse je res

nica! Razpršila se je megla, in vse ima svojo obliko, močno in ostro začrtano. Duša vriska, srce trepeče in joka veselja. — — —

Morje se krči — pene so izginile. Nebo se je pokrilo s težkimi, črnimi oblaki. Sopara se vrača, dvakrat težja je in dvakrat gostejša. Vrišč je utihnil, beseda ne more iz suhih prs.

Duša strmoglavi z višin, trudna leže in v snu spozna:

»Neumnost! Tudi tista pot navzgor! In vse! — — —«

Nad zemljo leže svinec, težak in neprodiren in vroč. Ne gane se. Nepremično stoji, žejni zemlji v zasmeh. —

JANKO SAMEC:

V PARKU

Nocoj ni nad mano belih zvezd,
nocoj ni na nebu daljnih cest,
da moje vse misli in želje
od prve noči bi do belega dne
za njimi hodile
in blodile —

Okrog in okrog daljava molči,
še morje pod bregom trudno spi...
Le včasih tam nekaj zgame se,
kot da bi na sredi fontane se
za hipček prebudile
čudne sile...

Nocoj ni nad mano belih zvezd,
nocoj ni na nebu daljnih cest...
In moja osamljena duša
zamišljena sama vāse
poslušā
teh u₁ skrivnostne, tihe glase...

—tm—

NEKAJ MISLI O KNJIŽNICAH IN KNJIŽNIČARJIH

KNIŽNICA je pač eno najvažnejših sredstev v kulturnem programu vsakega resnega izobraževalnega društva. Ko hitro se knjižnica vsaj deloma uredi in izpopolni, se dvigne v društvu nova življenjska sila. Živahno vrvenje zavlada ob urah, ko se odpre knjižnica; čitateljski krog se širi bolj in bolj. Približa se ti predvsem delavska mladina in dijaštvo. In pogledaš jim v dušo ter zaslutiš v nji živo željo po domači besedi. In koncem leta skleneš svoj več ali manj s številkami podprt obračun.

Statistične številke govore o lepem napredku knjižnice, a kdor objektivno presoja kulturno delo, mora poseči globlje; zanj ni merodajno veliko število izposojenih knjig, ne čitatelj, ki je dosegel rekord v prečitanih knjigah — ti podatki dokazujejo bolj zunanji razvoj knjižnice; če hoče oceniti njeno notranje delovanje, se mora poglobiti v čitatelje same, raziskovati in izmeriti vpliv, ki ga je imelo čitanje na nje. Vprašati se mora, ali je donesel pozitivnih sadov, ali je bil uspeh tolik,

da je dvignil krog naših čitateljev za stopinjo k višji, pravi izobrazbi. Odgovoril bi mi kdo, da je uspeh odvisen v prvi vrsti pač od individua samega, njegove osebnosti, izobrazbe, temperamenta in mnogih drugih faktorjev, ki se zelo spreminjajo pri posameznikih, da je torej težko izrekat splošno sodbo, toda iz mnogih pojavov, ki jih opažamo v obče, lahko posplošimo mnenje. Kljub temu, da večina naših čitateljev izvanredno pridno čita in da jih vodijo po možnosti knjižničarke v izbiri, opažamo le premalo pravega pojmovanja in umevanja knjig. Obstati moraš, ako pride član, ki si mu bil vse leto izbiral najlepša dela, opozoril ga na to ali ono posebnost in krasoto, in ti pove ves srečen, da je dobil od prijatelja prelepo knjigo, kakoršne ne zmore naša knjižnica. In bil je seveda eden najbanalnejših šundromanov, ki ga je bil tako navdušil. In ta slučaj ni edini. Res je, da gre razvoj postopoma, in da naš namen ni, dati našim čitateljem strogo strokovno literarno naobrazbo, toda slični pojavi vendar zbole človeka, ko

spozna, kako malo so dvignile dotičnika najboljše izbrane knjige. Nehote se moram ozreti po vzrokih, ki so krivi temu, zakaj dvigniti moramo produktivno vrednost dela, ki ga vrše ljudske knjižnice. To delo je eminentne važnosti in neprecenljivega pomena za socialno vzgojo, zakaj od tu izhaja izobrazba med najširše ljudske sloje. — Eden glavnih vzrokov leži pač v nepravilnem, površnem čitanju, kar velja za večino. Ako ga knjiga zanima, jo dobesedno požira. Brez umevanja in poglobljenja hiti dalje in dalje in v vsaki knjigi drvi le za golim razvojem zunanjih dogodkov, ne vpraša se, ali je knjiga odsev kakšne zgodovinske dobe, socialnih razmer, iz raz razvitega notranjega življenja, zato čita zgodovinski, socialni, psihološki roman prav enako, ne vpraša se, ali se nahajajo v resnici taki ljudje v življenju, zakaj so taki, kakor jih riše pisatelj, kaj jih je dovedlo do njihovih dejanj, ne zanima ga analiza notranjega življenja, ne finesa čuvstvovanja, in težki notranji konflikti, ki se odigravajo v globini človeških duš, ga ne dovedejo do globjega razmišljanja, ne do primerjave z resničnim življenjem. Gre mimo vseh lepot, in duša se mu ne vzdrami. Odloži knjigo, za tem drugo, tretjo — — Spomin jo vsprejme — duša, srce ne ve o njej, ker ni našla vstopa v njegovo notranjost. Tako čitana knjiga je mrtev kapital, brez vsakršne hasni; ni mu razširila obzorja, duša ni vsrkala mnogih lepot, njegova duševnost se ni poglobila, brez vpliva na sodbo in nazore ni povzdignila umevanja do bližnjega, do sveta, do življenja, ni se mu izboljšal okus, niti razvilo kritično premostrivanje in samostojna sodba. — Morda bi mi kdo ugovarjal, češ, to so pretirane zahteve in cilj previsok; do take stopinje se povzpno lahko le posamezniki z gotovo predizobrazbo itd., ne pa povprečna masa. Toda naš namen ni morda, vzgojiti človeka, ki hoče blesteti z donečimi frazami o visoki literaturi, hočemo pa ga dvigniti iz dušne teme in otrpelosti, v kateri je zaostal bodisi vsled socialnih razmer ali vzgoje; olikati čuvstva, poglobiti njegovo duševnost in izobraziti njegovo notranjost tako, da bo mogel vsprejeti vse, kar je lepo, resnično in blago. Ni pa dovolj, da mu daš lepo knjigo, sliko, zvok; povej mu, odkrij mu skrivnost, zakaj je lepa, podaj mu prizmo, skozi katero bo spoznaval lepoto in po njej resnico.

Toda ta naloga ni tako enostavna; mnogo se je že delovalo na tem polju, a zdi se mi, da uspeh ni odgovarjal delu. Najbrže je temu vzrok, ker je kulturno delo pri nas premalo organizirano, ali sploh neorganizirano. V njem ni nobenega sistema, nobene določene smerice in zato je delo posameznikov kakor seme, prepuščeno vetru. — Kamor se ozremo, vidimo red, sistem. Vse se vrši po gotovih zakonih, ozrmo se le v prirodo, opazujemo zgodovino družabnega razvoja in napredka, socialna gibanja. Jasno je, da se ravno kulturno delo ne da vkleniti v strogo določene predpise, kakor n. pr. znanost, vendar je gotova organizacija tudi na tem polju velike važnosti in vzgojitelji ljudskih mas so se doslej premalo pečali s tem aktualnim problemom. Potrebno je smotrenega obdelovanja, da se bo razširilo ozko obzorje, dvignila prava izobrazba mase, da ne bo le lutka v roki voditeljev, ampak vsak posameznik samostojno misleč socialni stvor, ki bo v istini pridobitev za narod, za človeštvo. Le tako bo nastala družba, ki bo zmožna voditi svojo usodo. — Organizacija izobraževalnega dela je potrebna že vsled silnih demenzij, ki jih je zavzelo človeško znanje. Enciklopedično znanje je že zdavnaj izključeno, veda se je razcepila v razne discipline, ter zopet v panoge, ta se peča s to, drugi z drugo stroko. Če jo pozna temeljito, bo izluščil jedro, podal zlato zrno, bistveno najvažnejše svojemu bližnjemu, ki ni imel prilike poglobiti se vanjo. — Vzemimo samo leposlovje, ki je pač eno najvažnejših poglavij v vsakem kulturnem programu. Čitatelj izbira knjige tja v en dan, kar mu pride pač pod roko; prečitane knjige so le raztreseni paberki, iz katerih si ne more ustvariti jasne slike. Popolnoma drug pomen bi zadobilo čitanje, ako bi ne vladala pri veliki večini popolna disorijentacija v literaturi, pomanjkanje najenostavnejših pojmov o ustroju pesništva, proze, drame, popolno nepoznanje posameznih struj v literaturi in vpliva raznih dob svetovnih dogodkov, političkih, socialnih gibanj in razmer na leposlovje. Vsi ti in drugi faktorji so velikega pomena za razumevanje beletristike, zakaj vsak večji pokret, ki je vplival na splošni kulturni razvoj je našel odsev in izraz v duševnih proizvodih posameznih narodov, in potrebno je, poznati ga v pravilno tolmačenje.

Pomislimo le na domačo literaturo! Kako drugače bi umevali ljudje naše klasike, romantike, zastopnike dekadence in moderne, ako bi jim kdo priprosto in lahkoumljivo očrtal značaj dotične dobe in njenih zastopnikov, povedal, iz kakšnih razmer je nastal ta ali oni roman ali drama, razložil glavno misel, pokazal tendenco. Tedaj bi naš človek začel polagoma umevati čisto drugače, izluščil bi zrno, in drugače bi užival pesem, drugače pojmoval dramo, roman. Kako pa naj zahtevamo od mase, ki se je malo ali nič pečala s čitanjem, naj razume simbolično Cankarjevo dramo, Kraigherjeve tendenčne romane in naše pesnike — filozofe? Hudujemo se nad bedastimi opazkami in banalnim smehom, s čemur naše občinstvo apostrofira ta ali oni dramski prizor, ki bi mu moral vzdramiti in ganiti dušo. Zgledi iz našega gledališča govore nad vse jasno, kakšno direktivo mora zavreči izobrazba širših slojev. Tu je treba direktnega sistematičnega poduka, ako hočemo dvigniti srčno izobrazbo, duševno oliko, intelektualno in etično vrednost naših ljudi.

In tedaj bodo izostale opazke, če ugasne luč v »Pohujšanju«, in v »Kontrolor Škrobarju« ne bodo iskali samo ljubezenskih pustolovščin, ampak spoznali bodo rane na živem narodnem telesu.

Vzemimo tudi socialno gibanje. Že kdor pozna vzroke, iz katerih se je rodil ta mogočni tok, pozna njegovo zgodovino, smoter in cilj, bo razumel vpliv, ki ga ima vprašanje družabne preosnove na leposlovje in s koliko globljim umevanjem bo čital dela velikih so-

cialnih pisateljev in pesnikov, ki rišejo z gorčkim sočutjem značaje in razmere teptanih delavskih slojev, ki bičajo s studom in gnjevom obstoječi gnili družabni red. Opazoval bo njegov vpliv v domači literaturi, spoznal »Hlapca Jerneja« in druga bedna bitja v delih našega Cankarja in Aškerca, ki sta najznačilnejša zastopnika socialne struje, spoznal bo dela modernega ruskega slovstva, ki sloni na podlagi socialnega gibanja, in kako drugače bo umeval ruske velikane, Gorkega, Dostojevskega, Tolstoja i. dr. Med Nemci bo spoznal Gerh. Hauptmanna in Max Kretzerja, ki razkrivata nesrečno usodo zatiranih kmetiških in delavskih slojev; v italijanski literaturi bo srečal znamenito socialno pesnico Ado Negri, ki se poteguje z ognjevito besedo za izboljšanje socialnih razmer. Opisovanje teh strašnih ran na telesu človeške družbe se vije skozi njihova dela kakor rdeča nit, ki spaja izkoriščana bitja vseh narodov v veliko družbo ponižanih in razžaljenih in zavest, da smo si bratje v trpljenju, ter rodi v človeku spoznanje, da je edini spas v združitvi vseh zatiranih. Kdor se je povspel na tako stopnjo umevanja, je napravil velik korak na poti k svobodi.

Moj namen ni bil podati podrobnejši načrt o sistematičnem izobraževalnem delu na leposlovnem polju; uvidela sem potrebo in hotela s temi opazkami opozoriti na to važno nalogo one kulturne delavce, ki jih zmožnost in dobra volja usposabljata, da pomagajo bratu, ki je pod njim in mu z večjo roko odgrinjajo zaveso, ki mu zastira pogled v daljavo.

JANKO SAMEC:

SREČANJE

LIST V. ALBUM

To bil je mojih dni najtežji čas,
ko sem se vprašal sam: kaj je življenje? —
Popotnik truden šel sem skozi vas
in nad menoj večernih ur zvonjenje

je umiralo... in src človeških glas
se skrival plašno je v noči dehtenje...
In, kamor sem pogledal tisti čas,
povsodi videl samo sem trpljenje!

Potem sem šel naprej po svoji poti
ves v mislih, da pač smrti grem nasproti...
Pa srečal sem zamišljen tvoj obraz

in se zagledal vanj: kaj je življenje?
Ti si takrat molčala... Ali jaz
sem dahnil kakor v sanjah: Hrepenenje...

TOLSTOJ O RUSIJI IN EVROPI

RUSKA revolucija in dogodki, ki so vzrasli na njenih tleh, se predočujejo našemu duhu kakor velik, skoro neumljiv problem. Da rešimo ta problem, da se kritično zamislimo vanj, iščemo vsepovsodi verodostojnih virov. Kot donesek k tem virom naj se smatra sledeči razgovor pisatelja misleca Tolstoja.

V razgovoru z angleškim pisateljem Longom o političnem urejenju Evrope, rekel je slavni ruski pisatelj sledeče:

— Vsakdanji pogrešek Evrope je v tem, ker zapadne uredbe smatra za stereotipna pravila, po katerih bi se morale vršiti vse preureditve pri vseh narodih. In to je ravno ona zmeta, ki leži v temelju vojn in razbojniških napadov Evropejcev na narode drugega plemena. Rusija potrebuje reform, ne vzhodnih, ne zapadnih reform, temveč preuredb, ki so potrebne ruskemu narodu, in samo ruskemu, a ne drugim narodom. Mnenje, da se takozvane reforme morajo izvršiti po zapadnih šablonah, je proizvod domišljije in je protivno krščanski ideji in zdravemu smislu. —

Na pripombo Longa, da so zapadne uredbe primerne za Nemce, Francoze in Angleže, in bi zato mogle biti primerne tudi za Ruse — je Tolstoj kategorično izjavil protivno mnenje.

— Ni za en trenotek ne morem dopustiti, da bi evropska politika bila primernejša za Evropejce, kakor je ruska politika za Rusijo: a ena in druga sta enako brezsmiselni in protivni krščanski ideji. Vsak narod ima svojo osebno duševnost tako jasno odrejeno, kakor je tudi njegovo religijozno pojmovanje, in vsi razgovori o reformah in preuredbah ne veljajo več kot reforma Konfucijeve religije po uzoru kristjanstva. A kaj bi nam Rusom vaše evropske »legalne garancije?« — Na to vprašanje odgovarjam z izjavo, da za maso ruskega naroda »zakon nikakor ne obstoja«. Narod, kakor tudi jaz, vidimo v zakonu (postavi), nekaj popolnoma zunanjega, ki z njim nimamo nič opraviti, ali ga pa hote preziramo, kakor zapreko in okov notranjega življenja. Življenje je na zapadu bogatejše od ruskega na zunanjih pojavih: političnih, meščanskih in umetniških. Za takšno življenje je zakon neobhodno potreben, in na zapadu smatrajo

zakon kot krono in obrambo eksistence; življenje ruskega naroda je manj ekspanzivno in zato Rusi ne smatrajo zakona za važen činitelj. —

— No, Rusi se ravno tako pokoravajo zakonu, kakor mi, — je pripomnil Long.

— Oni se pokoravajo, ali se ne ravnajo po njem. Ne spoštovanje, nego popolno neuváževanje zakona je ravno vzrok, da je naš narod tako dober, miroljuben in potrpežljiv. In to je tudi storilo iz naših uradnikov največje lopove na svetu. Vprašali boste zakaj? Zato, ker narodne mase prezirajo vsako zunanje omejevanje, ter se ravnajo v življenju po svoji vesti. Izobraženi uradniki pa so se opirali na to narodno preziranje zakona in so se istodobno osvobodili vesti. Pri njih vsled tega ni ne principov, ne moralne sile, da bi brzdali svojih strasti, vsled česar so postali takšni kakršni so. Če pravim, da se Rusi ravnajo v svojem življenju po vesti, s tem nočem reči, da je pri nas manj zla in prestopkov kot v Evropi. Povedati vam hočem, da pri nas vest zavzema to mesto, katero na zapadu pripada zakonu, in kakor pri vas ni zakon zmožen preprečiti prestopkov, tako tudi pri nas vest ni — hvala moči teme — nezmožljiva. Razlika je v tem, da ruski kmet ne čuti napram kršitelju zakonitosti preziranja in gnjeva. On smatra, da je kršitelj — človek, ki je padel v nesrečo po pomanjkanju razsodnosti ali pa vsled strasti.

— In v čem je vendar razlika med zapadnimi Evropejci in Rusi? — je vprašal Long.

— Razlika je v tem, da so Rusi prej kristjani, nego Evropejci. Da, prej kristjani. In ta razlika je vzrasla ne vsled nižje kulture ruskega naroda, temveč vsled tega, ker je v teku vekov naš narod našel v nauku Kristovem edino zaščito. Ta element, ta oslomba na vest, v nasprotju z zakonom tvori globok prepad med Rusijo in zapadom. V Rusiji vest in kristjanstvo zavzemata isto mesto, ki ga na zapadu zavzemajo materijalističski nazori in zakonske forme. —

— Torej menite, da je Rusija sposobna ustvariti v resnici višji tip civilizacije nego je zapadno evropska? —

— Tega ne morem trditi. Ako pod imenom civilizacija razumevate zapadno civilizacijo, tedaj ne more biti primere. Samo toliko povem, da je med nami bistvena razlika. —

— Vendar, če priznavamo, kakor tudi vi priznavate, da so pogoji za razvoj ruskega življenja jako daleč od popolnosti, na kaj mislite, da bi se moglo oslanjati preurejenje tega življenja. —

— Razume se, da ne na to, kar vi nazivljate »zapadnjaške reforme«. Ker, če priznamo, da Rusija in Evropa nimata ničesar skupnega, potem tudi ni podlage, na kateri bi se mogle v Rusiji snovati zapadne reforme; z a p a d n i sistem ni mogel z a j a m č i t i prave morale niti na samem zapadu, kako hoče uspevati v zemlji, kateri ni bil namenjen? Jaz morem le ponoviti, da je za Ru-

sija, kakor povsod, edino sredstvo p o b o l j š a n j a p o v z d i g v e s t i i n m o r a l n e g a č u v s t v a v n a r o d u. —

To, kar je dejal Tolstoj o ruskem narodu, velja za ves slovanski svet, ker sta pri vsej različnosti zunanjih duševnih pojavov pri Slovanih osnova duševnosti in jezik pri njih — isti, in enako je pri njih razvita baš vestnost, posebno v ljudskih masah. Zanimive so Tolstojeve besede osobito ob sedanjih dogodkih v Rusiji, ker ni ga pisatelja, ni ga moža, ki bi bil rusko dušo bolje poznal negoli jo je Tolstoj, in ni ga naroda, ki bi bil svojega pisatelja prvaka bolje poznal in umel, negoli je ruski mužik umel svojega »grafa Tolstoja«. Vpliv Tolstoja neposredno na ruski narod in posredno na rusko revolucijo, to je vprašanje, ki zahteva posebnega, temeljitega studija. —

MILAN SKRBIŃSEK:

(Nadaljevanje)

MODERNA REŹIJA IN TRŹAŠKI ODER

TAKO sem poskušal čisto nepopolno naslikati ono vibriranje v režiserjevi duši ob branju dela, ki ga hoče postaviti na oder, čisto nepopolno pravim, ker to je le par niti izmed one množice, ki se spleta kakor v jakosti in barvi nepopisno fino diferencirani toni v en sam akord, ki se zove zdaj Cankar, zdaj Strindberg, zdaj Sofoklej. Ali tudi to je še rečeno vse predoločeno, kajti slog ni utemeljen le v Cankarju, Strindbergu ali Sofokleju, temveč vrhu tega še v dobi, ki je dramatiko porodila, na drugi strani pa zopet v vsakem posameznem delu istega pisatelja. Svetovni nazor dotičnega stoletja, pisateljeva individualnost, izražena po vseh njegovih delih in oblika ter vsebina posameznega dela, to so tako glavni faktorji, ki poleg že omenjenih kar ne kako samoobsebi in v režiserjevi duši utemeljeno, le po njegovi umetniški dispoziciji, nezavedno, dajejo delu poseben slog.

V deliriju ustvarjanja! Ta dijoniški delirij daje vsakemu umetniku nekaj božanskega. Ali v njem tiči tudi nevarnost kaotičnega ustvarjanja — če se mu ne pridružita tudi še razum ter prirojeni in tudi prizgojeni estetični čut.

Mogoče bi dramatično delo, ki bi prišlo na oder v obliki, ki jo je ustvaril samo oni delirij, zgrabilo gledalca, ali gotovo je, da bi ostalo v

njem neko nezadovoljstvo, ki si ga pa ne bi mogel razlagati. To nezadovoljstvo bi imelo svoj izvor v estetičnem čuvstovanju, ki deluje več ali manj gotovo v vsakem človeku in zahteva, zanj nezavedno, da umetnina zadovolji; zadovolji tudi v tem smislu, da se po kaže celota poleg vsega drugega tudi še v takšni obliki, ki ima trdno podlago, da je ugodeno njegovi ravnotežnosti in oni liniji, ki gre pot začetka, viška in konca. Je to utemeljeno v bistvu vsake umetnine, da raste njena lepota z njeno popolnostjo in obratno in da je vsak njen nedostatek izgubljen del lepote. Tako tudi napaka na oni estetični liniji, ki mora imeti svoj začetek, svoj višek in svoj konec.

In tu je kažipot k pričetku one druge poti, ki jo mora iti režiser, ko je prebral delo prvič. Na prvi poti ga je spremljala njegova umetniška, osobito režijska nprav v omotici delirija, zdaj ga spremlja razum z mislijo na lepoto.

Samo umetniško resničnq bi bila podana drama, če bi šel le prvo pot, iti mora še drugo, da jo poda poleg tega tudi še vplivno. Ta vplivnost pa leži v oni estetični liniji.

Ustvariti more torej tudi še to linijo, to se pravi — d a s e d o t a k n e m l e e n e n j e n e s t r a n i — d o l o č i t i m o r a m e s t o, k j e r s e p r i č e n j a v z p e n j a t i, p o i s k a t i m o r a v i š e k i n u s t v a

riti njeno sprva z vedno manjšo silo nazaj k višku hrepeneče, a končno rapidno in globoko padanje. In ta rast, ta višek in to ugašanje in končni padec, vse to dobi svoj izraz v ritmu, v dinamiki in barvi dogajanja na sceni.

Tako je režiser dramo torej že doživel, še predno se sestane s svojimi igralci. Kako pa bi sicer pač mogel razdeliti primerno uloge, posebno še, ker nima nikdar na razpolago tako velikega števila različnih igralskih individualitet, kakor bi jih potreboval. Biti mora dober psiholog, da ve razdeliti uloge tako, da vsaj v glavnem zadosti oni sliki o oderski ustvariti, ki jo je doživel beroč dramatično delo. V zasedanju ulog tiče velike težkoče tudi radi tega, ker ni to edini vidik s katerega razdeljuje uloge. Skrbeti mora poleg tega tudi za to, da nobeden njegovih igralcev ali igralk ne zaostane v svojem razvitku, ki ga more ena uloga zelo pospešiti, druga pa zopet zadržati. Tu ne gre, kakor si razlagata to navadno občinstvo in mnogokrat tudi kritika, za to, da ima vsak član priliko se pokazati na odru. Kdor misli, da se igralec poteguje za kakšno ulogo zato, ker je željan slave, se moti. Igralec potrebuje ulogo zato, ker ga sili k njej želja in potreba ustvarjanja. Režiser izpremeni zasedbo mnogokrat po tri, štirikrat, ker si jo mora ogledati z različnih strani. Mnogokrat bi bila zasedba pri danem ansamblu že čisto primerna, pa jo premotri recimo še z vidika organov, ki so lastni posameznim

igralcem, oziroma igralkam, in glej, pri enem, ki bi imel sicer vse drugo za tisto ulogo, moti pri tej ulogi njegov organ, ki ni treba, da je slab, a je neprimeren ravno za to ulogo, ali pa bi mogoče sicer bil na mestu, le v enem samem prizoru bi motil — raztrgal bi štimungo, kakor pravimo. In zasedba se mora izpremeniti. Kjer ni velikega ansambla, pri katerem bi mogel seči režiser le kratkomalo po rezervi, pa ta izprememba ni tako lahka stvar, ker pogrešati tega igralca ne more, igrati mora drugo ulogo, in največkrat ne gre tako, da bi z onim drugim igralcem kratkomalo menjala.

Če je le mogoče, zahteva režiser od svojih igralcev, da se seznanijo z delom že prej, pred bralno vajo. Na noben način pa ne sme dopustiti, in tega tudi noben pravi igralec že sam iz sebe ne stori, da bi prebral samo svojo ulogo. Ker uloga sama zase mu ne pove ničesar, ali vsaj nič pravega o osebi, ki ima ustvariti. Da, samo iz uloge bi mogel celo dobiti o dotični osebi čisto napačno sliko, mogoče celo povsem nasprotno. Ker individualnost, značaj in vnanost osebe v drami, vse to nam je jasno šele iz njih medsebojnega razmerja, iz sodbe enega o drugem, če tudi ta sodba kot takšna ni zmeraj merodajna in zadobi svojo pravo barvo šele, če odložimo naočnike, kojih steklo nosi barvo čuvstvenega razmerja govorečega napram onim, o katerih je govor.

(Dalje prihodnjič)

PREGLED

Književni.

Književni Jug. Izšla je 9. in 10. številka »Knjiž. Juga« s sledečo vsebino: J. Sekulić: Na grob Svetozaru Čoroviću. VI. Nazor: Susred. M. Crnjaski: Apoteoza. M. Marjanović: Tri pesme. A. Novačani: Banov Ivan. A. Ujević: Perivoj. J. Fjaja: Fiziološka nauka. M. Jovanović: Dva soneta. J. Sekulić: Ljudsko srce. D. Pfanova: Cvijeće. M. Bartuliev: Obnova. J. Glaser: Jesenska pesem. Br.: Profesorština. V književnem pregledu: Santić: Ivan vitez Trnski, Res. Carski soneti i Kosovski božuri, Bojnić: Rodoslovne tablice srp. dinastija. V. Čorović: Monumenta Slavonica. M. Marjanović: Uz moje pjesme. N.: Engleski prevod Smajl Age. Gledališki pregled. Beležke: Dr. B. Vošnjak: Poglavlje o stari slovenski demokraciji.

Nov tednik v Ljubljani. S 1. majnikom je začel izhajati v Ljubljani tednik »Narodni Socijalist«, kot glasilo Narodne Socijalne Zveze«. Izdajatelj in odgovorni urednik: Ivan Tavčar. Tiska »Zvezna tiskarna« v Ljubljani.

Nagrade iz zaklada »Matica Hrvatske«. Iz zaklada grofa Ivana Draškovića z leto 1917. je bilo nagrajeno delo Antonije Kassowitz-Cvijićeve: Vatroslav Lisinski u krugu Ilira, iz istega zaklada za leto 1918. delo dr. Frana Lubanovića: Kemija živih bića. Iz zaklada Dušana Koture za leto 1918. delo dr. Gjura Dimovića: Vojvoda Momčilo. Iz zaklada Adolfa Veber-Tkalčevića za leto 1918. delo Svetozara Čorovića: O čelijima. Iz zaklada Julija Dubanovića za leto 1917. delo D. S. Merezkovskega: Vječni sputnici u hrv. prevodu I. Velikanovića. — Razpisane so razne nagrade za leto 1919., 1920. in 1921.

»Matica Hrvatska«. V tisku so sledeča dela: Antonija Kassowitz-Cvijićeve: Vatroslav Lisinski u krugu Ilira; Gundulić: Osman s uvodom i tumačem dr. Gj. Köblerja; A. Kovačić: U registraturi; St. Wyspiansky: Boleslav Smjelj; Noviji slovenski pisci, s biografijama od prof. Fr. Ilešića. V tisk pridejo: »Vojvoda Momčilo«, drama dr. Gj. Dimovića; »Sredovječni gradovi« prof. Gj. Srabo; »Ilirska

antologija» u obradi prof. I. Pasarića. Za tisk so sprejeta: drame Pecije Petrovića; Tolstoj: Posmrtna djela, v prevodu I. Velikanovića. Predložena so dela: »Doživljaji« Branislava Gj. Nušića; Evripidova dela v prevodu prof. K. Raca in Shakespearov »Kralj Lear« v prevodu dr. Milana Bogdanovića.

»Plamen«. V Zagrebu izhaja v založništvu Juža socijalistična revija »Plamen«. Cesarec in Krlež urejmeta hrvatski, Fran Albrecht pa slovenski del. Posamezna številka velja 3 K. Vsebina desete številke: Fr. Albrecht: pesem iz ciklusa »Bojnih Ritmov«; Mtr. Feldman: »Poslije sunca«, »V Erdä«, Gustav Krklec: »Podne u šumi«, »Ponoč pred prozorima«; Guido Tartaglia: »Proletni vetrovi«, Tomislav Prpic: »Črni dan«, »Pogreb«, A. Cesarec: »April, plavi vojnici i ja« (deloma cenzuriran); Krleža: »Velika meštar sviju hulja«; Cesarec: »Te, hominem laudamus«. V polemичnem delu »Plamena« odgovarja igralec in pisatelj Strozzi na neokusne napade, Krleža pa odgovarja ravnatelju drame Bachu. Uredništvo razpisuje natečaj 500 K, ki naj se prisodi onemu, ki razreši »neumne kritike«-»Savremeniku«.

Kulturni.

Podružnica »Ljudskega odra« na Kontovelu. V nedeljo, 15. t. m. se je vršil občni zbor podružnice »Ljudskega odra« na Kontovelu. Občni zbor je otvoril predsednik matičnega odbora dr. Lavo Čermelj, ki je na kratko očrtal program in namer »Ljudskega odra«. Nato so se sprejele spremembe podružničnih pravil v smislu sprememb, sprejetih na zadnjem občnem zboru matice. V odbor so bili izvoljeni: za predsednika Josip Grljanc, za odbornike: Josip Slobec, Josip Štoka, Ivan Pertot, Jakob Daneu, Anton Štoka, Anton Gerlanc; v nadzorništvo: Anton Starc, Josip Regent, Ivan Štoka; matice je imenovala v odbor: Bogomila Gerljana in Simona Prašlja. Novoizvoljeni predsednik je v kratkem nagovoru pozval člane kontovelske podružnice k delu. Nato je govoril predsednik »Kulturnega Sveta« Ivan Regent o nalogah in o delu »Ljudskega odra«, zlasti pa njegovih podružnic po okolici in izvajal sledeče:

Odbornikom in članom nove podružnice priporočam toplo naj se zavedajo vedno, da je namen »Ljudskega odra« in njegovih podružnic dvigniti kulturo in moralo našega delavskega ljudstva. Podružnic ne ustanovljamo zato, da se bomo bahali ob svečanosti z njihovim številom, marveč zato, da vstvarimo po vseh naših vasicah kulturna ognjišča okolu katerih se bodo zbirali vsi, ki verujejo v kulturo, vsi, ki žele, da se povspe naše ljudstvo na ono stopnjo kulture, ki jo od njega zahtevajo novi časi. Doba v kateri se nahajamo je težka tudi za naše ljudstvo. Ali mi bi izvršili zločin nad tem ljudstvom, ako bi ga puščali v obupu in v zleh posledicah, ki se porajajo iz obupa. Naše delo gre za tem, da vzdramimo v našem ljudstvu zavest in ponos človeka, svobodnega človeka, ki se bori odkrito in srčno za pravico do življenja. In hočemo, da poslanc tudi naš človek sposoben, da vstopi pogumno v novo dobo, ki že trka na duri sedanjega družabnega reda. Zato je potrebno, da se razširi med ljudstvom oni evangelij enakosti, bratstva in svobode, ki ne daje potuhe krivici, ki hoče odpraviti moderno suženjstvo in zgraditi novo družbo v kateri ne bo imel nihče pravice, da izkorišča svojega bližnjega, v kateri bo smel uživati vsakdo veselo in brez-

skrbno sadove svojega dela. Nas vseh je dolžnost, da pomagamo pri gradbi te nove dobe, novega veselejšega človeškega življenja.

Podružnic »Ljudskega odra« po okolici, imajo pa že sedaj pred seboj obilo hvaležnega dela. Naše ljudstvo je veselo in mi nimamo ničesar proti veselju in zabavi. Nismo nasprotniki plesa in drugega razvedrila, ki si ga poiščemo vsi po trudnem vsakdanjem delu. Tudi to razumemo, da se hoče naša mladina, zlasti možka, poplačati dobo trpljenja, ki jo je preživela v vojaški suknji in v okopih. Vendar je to, kar se vrši po okolici nekoliko preveč. Tako izgleda, kakor da ima ljudstvo v mislih pred seboj sodni dan, pa pije in pleše in kvarta kakor v obupu. Temu naj se naredi konec, ker ustvarjajo take, kakor iz obupa porojene zabave pogoje gospodarskega in duševnega propada našega ljudstva. Naučimo ljudstvo uživati življenje. Ali je pa vžitek pijančevanje in celodnevno kvartanje v zaprtih in zaduhlih gostilnah? Ali je vživanje poletni ples v prahu in potu? Pleše in vse ostalo naj nadomestijo predavanja, diskusijski večeri, lepe družinske veselice, petje in knjiga. Delo bo spočetka težko, ali polagoma pridemo gotovo do uspehov, da bomo manj ponosni mi in oni, ki bodo sledili našemu delu.

Še to bi rad omenil, da bo naloga kontovelske podružnice in one, ki se ustanovi kmalu na Proseku, delati na to, da se ublaži, da izgine ono otročje, kampanilistično nespozumljenje med prebivalci iz Kontovela in Proseka. Saj ste ti dve vasi pravzaprav le ena vas z dvema imeni. Dandanes, ko gre zgodovina za tem, da napravi iz celega sveta domovino vsakega človeka, bi bilo malenkostno, ako bi nadaljevalo nespozumljenje med prebivalstvom teh dveh vasic. Postanite med seboj prijatelji in bratje in boste skupno izvršili veliko več pametnega dela kakor v prepiru. Odpravite to nespozumljenje, delo ni težko, in kmalu se boste smejali sami onim časom, ko ste se med seboj grdo gledali, ne da bi vedeli zakaj. Na delo torej. Svet je vstvarjen za vse ljudi, da na njem živé in ne zato, da na njem trpé. Delajmo, da se porodi z današnjega trpljenja velik praznih svobode in ljubezni in veselega življenja.

Šolski.

Vseučilišča. Minister za prosveto v Belgradu namerava poleg že naznanjenih visokih šol ustanoviti pravno fakulteto v Subotici.

Preosnovitev liceja v žensko realno gimnazijo. Ljublianski občinski svet se je izrekel za idejo, da se preosnovi mestni dekliški licej v žensko realno gimnazijo, in sicer naj bi se že s prihodnjim šolskim letom otvoril mesto prvega letnika, ki bi popolnoma odpadel, prvi letnik realne gimnazije. Učni načrt je že izdelan in se naslanja na onega moških realnih gimnazij.

Predvsem bo posvečeno maternemu jeziku toliko ur, da bo vsaka gojenka docela obvladala materinščino. Moderna jezika, ki se bosta poučevala fakultativno, (učenka se odloči za eden ali drugi jezik), sta francoščina in laščina. Ta dva jezika se bosta poučevala že s prvim razredom. Kot tretji jezik pride v poštev latinščina, toda v znatno skrajšanem številu ur. Nemščina se bo poučevala od tretjega razreda naprej, srbskohrvaščina od petega. Ostali predmeti: zgodovina, zemljepis, matematika, fizika, ke-

mija, ostanejo v istem obsegu kakor na moških zavodih. Propedeutika naj bi se poučevala (brez logike!) v osmem razredu. Pri risanju se ozira učni načrt tudi na geometrijsko risanje in na opisno geometrijo. Obvezna predmeta bosta tudi telovadba in ročno delo, slednje vsaj v nižjih razredih.

Znanstveni.

Nastopni predavanji ob otvoritvi slovenske tehnike.

(Dalje). Drugo, časovno sicer pa prvo predavanje, je imel dr. ing. Milan Vidmar, ki je gotovo tudi primorskim Slovencem znan, vsaj kot eden najboljših svetovnih šahistov. V pretekli zimski sezoni bi bil moral, kakor nam je bilo zagotovljeno, imeti predavanje v tržaškem »Ljudskem odru«, prišle pa so sedanje razmere in predavanje je moralo izostati. Toda upajmo, da bomo mogli kmalu pozdraviti njega in tudi ostale docente na slovenskih visokih šolah kot predavatelje v našem mestu. Za sedaj naj nam bo v nadomestilo daljši izvleček njegovega nastopnega predavanja.

Po kratkem slavnostni priliki primernem uvodu je izvajal sledeče:

Po koncu Napoleonovih vojn je v izmučeno Evropo prišel svetlo zasijalo solnce mirnega dela, ko je stekla po zeleni cesti prva lokomotiva. Nova doba neverjetnega napredka, neverjetnih uspehov se je s tem pričela; nov duh je zavladal nad civiliziranim človeštvom.

Narodno gospodarstvo je stalo sto let pozneje, pred izbruhom svetovne vojne, popolnoma v znamenju takrat prebujene ideje. Neštevilni parni stroji, turbine ob silnih vodah so prevzele skoro vse mehanično delo. Stroji so bili pravi delavci, roke orjaškega organizma. Železnice in paroplovne črte so mu bile žile. Žice brzovanja živci, glava inženjer.

Devetnajsto stoletje je bilo brez dvoma stoletje inženjerja, strojnega inženjerja pred vsem. Prineslo je parni stroj, vodne tribune, stroje za plin, za olje, dvigala, stroje za obdelovanje lesa, železa, kovin. Prineslo je pred vsem elektrotehniko, razveselilo nas je z avtomobili in nazadnje z letali.

Res je, da je veliko idej, katere nam je vresničilo preteklo stoletje, tlelo že pod pepelom preteklih dob. Res je, da je parni stroj starejši, da je o turbini pisal že veliki matematik Euler. Res je, da so že Rimljani, da so že Egipčani imeli dvigala. Toda vse to so bile igrače, hrepenjenja bistrih glav, ki so se prebudile prežgodaj, ki so zapale, ugasnile razočarane.

Strojna tehnika je vstala pred sto leti. Neizmerne množine železa je potegnila iz matere zemlje, milijone mož je postavila za stružnice, v plavže, k ognju kovačnic, v livarne. Gozd tovarniških dimnikov je prevzel vlogo pljuč težko dihajoče industrije. Strojni inženjer je zavojeval v človeški družbi eno prvih mest za celokupni stan inženjerjev.

Starejša generacija strojnih inženjerjev je imela lepo nalogo, potegniti fiziko, kemijo in matematiko iz zaprte šole izbe učenjaka v praktično življenje. Naučila se je virtuoznega računanja, priborila si je vpogled v skrivnosti narave. Z mogočnimi sredstvi si je ugledala pot do iznajdb, ki so spravile človeštvo z neverjetno naglico naprej.

Mlajša generacija strojnih inženjerjev je našla pravzaprav polje velikih idej izčrpano. Prevzeti je morala na-

logo uresničevanja, izpopolnjevanja. Še več, abstraktne vede je morala vzeti na pomoč. Na višku industrije je inženjer postal filozof, poiskal si je vzvišeno stališče, raz katerega je moral poglobiti pogled.

V pravem trenutku bi moral biti naraščaju strojnega inženjerja pravzaprav tesno pri srcu. Kaj ostane njemu? Ali naj samo vzdržuje in urejuje, kar so mu zapustili predniki. Ali naj se odreče ustvarjajočemu delu?

Za vrednost dela inženjerja je kakor za vsako drugo delo največjega pomena ljubezen do poklica. Pravi inženjer mora živeti v svojem delu, zabava mu mora biti poklic. Pravi strojni inženjer mora presedeti leta pri parnem, pri elektriškem stroju, pri turbini. Pazno mora poslušati, kaj mu pripoveduje neumorni umetni delavec o skrivnostni delavnici narave. Doživeti mora veliko onih svečanih trenutkov, v katerih se mu naenkrat odpre pogled v čarobne tajnosti, trenutkov, v katerih pozabi nase, na okolico, na ubogo telesno življenje.

Mladi inženjer more zaljubiti svoj poklic le, če si lahko obeta srečo lepega dela. Velike probleme mora videti pred seboj, možnost uspeha, možnost boja. Zoperna mu je vloga dedičev velikih prednikov. Vprašanje je zanj velikanskega pomena, kaj bo njegova naloga, njegovo delo.

Inženjer-filozof je pravzaprav šele v zadnjih letih razkril dejstvo, ki je za naraščaj strojnega inženjerja največjega pomena, dejstvo namreč, da toji tehnika vseh raznovrstnih strojev pred novim velikanskim problemom, pred problemom, ki bo najbrže zaposlil celo vrsto generacij.

Prvo je za tehniko brez dvoma ideja stroja. Ideja parnega stroja, ideja turbine, ideja elektriških strojev je začetek. Uresničevanje ideje, proučevanje lastnosti stroja je drugo. Dolgoletna opazovanja, subtilne matematično-fizikalne študije so druga stopnja. Kaj je tretja stopnja, kaj je veliki problem sedanosti?

Lahko je označiti ga. Moderna strojna tehnika se ga je nevede že lotila, iztrgala mu je že prve uspehe, katerim morajo slediti drugi. Naš moderni problem, ki gleda v brezdanjo bodočnost, je problem velikega stroja.

Poglejmo v kateri del strojne tehnike hočemo, povsod stremi industrija za strojem velikanom. Kakor hitro je ideja stroja uresničena, kakor hitro so znane vse lastnosti novega stroja, začne inženjir misliti na uresničenje v vedno večjem merilu. Stroji za 10 konjskih sil so zrasli do 100, do 1000 konjskih sil. (Dalje prihodnjič.)

Glasbeni.

Tri nagrade za skladbe. Pevsko društvo »Ljubljanski Zvon« razpisuje tri nagrade v znesku po 500, 300 in 200 K za tri najboljše, še neobjavljene moške zборе, na besedila domačih pesnikov. Komponirana morajo biti v modernem duhu, a ne v pretežkem slogu. Društvo bo nagrajene skladbe dogovorno s skladatelji izdalo in si pridrži pravico prvega izvajanja. Nagrade bo prisodila en mesec po razpisnem roku posebna strokovna jury. Skladbe naj se pošlje najdalje do 30. junija 1919 na naslov: Pevsko društvo »Ljubljanski Zvon« v Ljubljani z imeni skladateljev v zaprtih kuvertih.

Novo skladbe. V kratkem izidejo trije solospjevi za klavir, ki jih je zložil mladi slovenski skladatelj Marij Kogoj z Goriškega. Kogoj namerava izdajati nepretrgoma še svoja ostala glasbena dela.

ČEVLJARNICA
JOSIP KOLENC
TRST

VIA COMMERCIALE 14, I.

Vsi in od **povsod**, ki prihajate v Trst: zasebniki, trgovci, župani, uradniki i. t. d. izvolite se oglasiti v moji trgovini in nakupite česar potrebujete na drobno ali na debelo.

Kam pa naj bi šli drugam?

Sprejmite moje srčne in domače pozdrave!

Na svidenje!

J. ŠTOKA - TRST

ULICA MILANO ŠT. 37
(prej Molino piccolo 19)

založna knjigarna, trgovina s papirjem, zaloga vseh pisarniških predmetov i. t. d., cigaretnih papirčkov, vseh vrst i. t. d.

Gostilna v Delavskem domu

ulica Madonnina 15

Izborna domača kuhinja. Izbrana domača in ptuja vina. Cena brez konkurence. Točna postrežba.

Posebnost: česke močnate jedi in slaščice.

Za obilen obisk se priporoča

Viktorija Ploder
gostilničarka

Ljubljanska kreditna banka
Podružnica v Trstu.
Centrala v Ljubljani.

Podružnice: Celje, Celovec, Gorica, Sarajevo, Split
Delniška glavica: K 15.000.000
Rezervni zaktad: K 3.600.000

Obavlja vse v bančno stroko spadajoče posle. Sprejema vloge v lirah na hranilne knjižice proti 3 1/2% obrestovanju, na žiro-račune proti 3% obrestovanju.

Za na odpoved vezane vloge plača obresti po dogovoru. Izvršuje borzne naloge in daje v najem varnostne celice.

Tel. št. 5-18.

Blagajna je odprta od 9-13.

NJIVA
KULTURNI VESTNIK

Dobi se v sledečih prostorih:

Knjigarna Štoka, via Milano. Kavarna Union, via XXX oktobra. Tobakarne: Železnik, via Giulia pri Boschettu. Prosen, Sv. Ivan pri Narodnem domu. Screnim, via Barriera vecchia 17. Napierschin, via Barriera vecchia 2. Razpečalnica listov Fano: via Nuova 39, via S. Sebastiano 8, via Farneto 6. Tobakarne: via Commerciale 6. Bevk, Piazza Goldoni 3 Flego, Ponte della Fabbra. Vidovič, via Farneto 15. Supanz, Bellini 13. Segulin, via dell'Industria, nasproti cerkve. Pertot, Barkovlje. Zei, Piazza Oberdan 1, Stanič, ul. Milano. Gerzina, Rojan, pri cerkvi. Flego, Škedenj 416. Konsumne zadruga, Škedenj. Razprodajalnica listov v postajališču openskega tramvaja. — Gorica: Katoliška bukvarna. Knjigarna Wokulat. Tobakarne: Marc, Via Seminario. Afrič, Via Teatro. Belinger, Via Cipressi. — Dobravlje, Trgovina Anton Verčon itd. itd.

■ STANE 60 STOTINK ■

Razprodajalce

„Njive“ izven mesta še enkrat naprosamo, da nam denar za prodane izvode nemudoma vpošljejo; bodisi osebno ali po pošti. Za vnaprej pa prosimo, da vsakih štirinajst dni to store, da ne bomo imeli brezpotrebne vknjižbe.

Prot. trg. tvrdka A. FERFOLJA

Veletrgovina z vinom
žganimi pijačami
in deželnimi pridelki

TRST - Ul. Torre bianca 22
TELEFONO št. 18-07

Prihodnja številka „**NJIVE**“
izide v četrtek dne 3. julija

JADRANSKA BANKA

Delniška glavnica K 30,000.000. Reserve K 8,500.000

CENTRALA: TRST

Via Cassa di Risparmio 5. ☐ Via S. Nicolò 9

PODRUŽNICE:

Dubrovnik, Dunaj, Kotor, Ljubljana,
Metković, Opatija, Split, Šibenik,
Zadar. -- EKSPOSITURA: Kranj

Obavlja vse v bančno stroko spadajoče posle

SPREJEMA VLOGE

na hranilne knjižice proti $3\frac{1}{2}\%$ letnim
obrestim v bancogiro-prometu proti
 3% letnim obrestim. Na odpoved na-
vezane zneske sprejema po najugod-
nejših pogojih, ki se imajo pogoditi
od slučaja do slučaja

Daje v najem varnostne predale (Safes deposits)

Blagajna posluje od 9 do 13